

Uffe Østergård

EUROPA

Identitet og identitetspolitik

Munksgaard Rosinante

1998

Genoptrykt som paperback 2001

Europa. Prima pars terrae in forma virginis

I 1592 udkom en tjekkisk oversættelse af Heinrich Bunting, *Itinerarium sacrae scripturae*, (Rejse gennem de hellige skrifter). Den tjekkiske oversætter og forlægger var Daniel Adam z Veleslavina (1545-1599), professor ved Karls-universitetet. Side 18-19 findes et træsnit med et kort over Europa i form af en kongelig jomfru (*Regina Europa*). Et originalt eksemplar af bogen er bevaret i det omfattende bibliotek i Strahov klostret i Praha, der efter at have været hovedkvarter for Tjekkosloviets hemmelige politi i den kommunistiske periode nu igen blevet kloster og en af Prahas store turistattraktioner. Undersøgelser af bogen har afsløret at den oprindelige ophavsmand til dette ældste symbolske kort over Europa var Johannes Putsch (Bucius 1516-42) fra Innsbruck; i 1537 blev kortet udgivet i Paris af Wechelus.

Idéen med at fremstille Europa som en kvinde blev populær i 1600-tallet. Bedst kendt er gengivelsen i Sebastian Münsters *Cosmographia Universalis* (1588), der ligesom Buntings værk udkom i mange udgaver i hele Europa. Den britiske historiker Norman Davies har taget idéen til sig og systematisk udstyret sin omfattende Europa-historie fra 1996 med Europa-kort der er vendt øst-vest i stedet for den sædvanlige nord-syd orientering med eksplicit forbillede i Sebastian Münsters Europa-allegori. Strahov-kortet er derimod mindre kendt. Begge allegoriske gengivelser af Europa er udtryk for overgangen fra middelalderens abstrakte forestillinger om *Respublica Christiana* uden præcis geografisk placering til renæssancens sækulare og geografisk mere konkrete fremstilling af det europæiske kontinent.

Begge fremstillinger af Europa som en person var led i bestræbelserne på at samle de stridende europæiske stater til kamp mod de ekspanderende osmanniske fyrster i tiden mellem 1400 og 1700. Billedet er således samtidig et stykke anti-osmannisk propaganda der stadig i dag ikke helt har mistet sin relevans, selv om moderne europæere har glemt eller fortrængt den konkrete anledning til angsten for "tyrkerne".

Europa

Identitet og identitetspolitik

Uffe Østergård

Forord

Kapitel 1: Næsten ikke et ord om Amsterdam

Kapitel 2: Europæisk civilisation

Kollektiv erindring
Begyndte Europa med grækerne?
Europa, kelterne og Karl den Store

Kapitel 3: Europa og Kina

Demokrati var ingen nødvendighed
Hvorfor kapitalisme i Europa?
Kinas muligheder
Det enestående Europa
Enhedsbestræbelser i Europa
Pessimistisk desillusion

Kapitel 4: Modernitet og holocaust

Mørke midt på dagen
Ondskabens banalitet
Mein Kampf
Nazismen og det danske
Holocaust på museum

Kapitel 5: EU – det reelt eksisterende Europa

Jean Monnets Europa
Europa som idé, proces – og nødvendighed
Fra Jalta til Luxembourg
Delingen af Europa
Var udvidelserne en selvfølge?
Hele Europa – eller det halve

Kapitel 6: Rusland og Europa

Rusland eller den Russiske Føderation?
Moderniseringscykler
1861-1917-1991
Hører Rusland med til Europa?

Kapitel 7: Hvorfor vil vi ikke have Tyrkiet med i Europa?

EU og Tyrkiet

Europæisk skepsis over for tyrkerne

Arven fra osmannerne

Det Osmanniske Riges europæiske karakter

Religion, kirke og nationer på Balkan

Opløsningen af det Osmanniske Imperium

Tyrkiet, Grækenland og det øvrige Balkan

Kapitel 8: Middelhavet og Sydeuropa

Barcelona-deklarationen

Den mediterrane samfundsform

Modernisering i Sydeuropa

Italien – en anderledes modernitet

Mani pulite

Hvem er Umberto Bossi?

Arabisering og islamisering

Er der et middelhavskøkken?

Kapitel 9: Østersøen som historisk region

Østersøen under den kolde krig

Unionen mellem Polen og Sverige

Hansestæderne – myter og realiteter

Kalmarunionen

Kampen om Livland

Fra Novgorod til Moskva til Sankt Petersburg

Vikingerne i Rusland – Varæger og Rus'

Stormagternes Østersø

Polen og Østersøen

Er Skåne en historisk region?

Nationalstaterne i Østersø-regionen

Kapitel 10: Patriotisme – ikke nationalisme

Danmark set i lyset af Jugoslavien

Dansk og tysk

Helstatspatriotisme – ikke nationalisme

Da København talte tysk

Hvor er det demokratiske underskud?

Benjamin Constant, det liberale demokrati og kvinderne

To unge franskmænd i USA

Alexis de Tocqueville mellem frihed og lighed

Historiefilosofi og politik

Kapitel 11: Det lutheranske Danmark i Europa

Lutheranismen og den nordiske velfærdsstat

Lutheransk revolution fra oven

Martin Luthers lære

Universelle love administreret af kommuner

Grundtvig og folkekirken

Grundtvigianisme, Indre Mission og klasserne

Folkekirken og Europa – fri os fra mere “folkelighed”

Kapitel 12: Europas fem “kirker” – islam i Europa

Ankara – Tuzla – Sarajevo

Den multikulturelle arv

Islam i den europæiske civilisation

Kristendom, jødedom og islam

“Medens vi ventede på barbarerne”

Litteratur

Register

Forord

Denne bog er skrevet i april og maj under storkonflikten da Danmark lå stille og derefter kastede sig ud i en diskussion for og imod det europæiske samarbejde under foregivende af at tage stilling til Amsterdam-traktaten. Det var ikke nogen god diskussion, men den aktualiserede et ønske om lidt nøjere at analysere hvad de ophedede debatter egentlig handler om – eller burde handle om. Den repræsenterer resultatet af et meget længerevarende forskningsarbejde udført inden for rammerne af Europa-forskningsprogrammet ved Center for Kulturforskning, Århus Universitet og de seneste par år desuden ved Dansk Udenrigspolitisk Institut, DUPI. En første formulering blev fremlagt som diskussionspapir på en konference om “European Identity and Identity Politics” på det Danske Institut i Rom i januar 1998 finansieret af det begrebshistoriske netværk under Statens Humanistiske Forskningsråd. Mange af kapitlerne begyndte deres liv som kommentarer i *Information* eller Standpunkt-kronikker i *Jyllands-Posten*. Andre begyndte som kapitler i antologier, indlæg i radio og tv eller på møder i Center for Europæisk Kirkeret og Kirkekundskab, i Socialforskningsinstitutets “tænk tank” om velfærdsstaten, på DUPI’s konferencer eller artikler i tidsskriftet *Den Jyske Historiker*. Den direkte anledning var en opfordring fra Poul Erik Tøjner, *Weekendavisen* til at skrive et essay, der “kan ændre den perspektivløse debat om EU”. Det lykkedes mig ikke, eller rettere: resultatet ville have fyldt flere numre af bladet uden sikkerhed for at debatten var blevet ændret, så vi enedes om at opgive idéen.

Tak til alle mine kolleger i disse mange forskellige sammenhænge for idéer, hjælp og kritik. Jeg har profiteret af alle vore diskussioner, også når jeg ikke har rettet mig efter rådene, men bærer naturligvis selv ansvaret for det endelige resultat. Tak til Center for Kulturforskning for de inspirerende arbejdsbetingelser, fjernt fra undervisningens tummel og dog alligevel nær på. Og tak til forlaget Rosinante/Munksgaard, hvor Birgitte Jensen med entusiasme og stor kompetence har styret manuskriptet sikkert igennem produktionen på ingen tid.

Århus, København og Intercity-toget september 1998